

ZAMONAVIY O'ZBEK TILIDA IJTIMOIIY TARMOQLAR TILI: TILSHUNOSLIKDA YANGI TADQIQOT MAYDONI SIFATIDA

Abdusalomova Dunyoxon Abduvohid qizi

Annotatsiya. *Mazkur tezisda ijtimoiy tarmoqlar tili zamonaviy o'zbek tilshunosligida yangi tadqiqot obyekti sifatida o'rganiladi. Internet kommunikatsiyasi va ommaviy platformalar (Telegram, Instagram, TikTok, X) misolida qisqa va tezkor ifoda uslubi, emoji va ramzlarning qo'llanilishi, inglizcha internatsional birliklarning kirib kelishi, shuningdek xalqona iboralar va milliy qadriyatlarning virtual muhitda qayta ifodalanishi tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarmoqlar tili lingvokulturologik birliklarning shakllanishi va milliy identitetning mustahkamlanishida muhim vosita ekanligi ilmiy asosda ko'rsatib beriladi.*

Kalit so'zlar: *internet tili, ijtimoiy tarmoqlar, lingvokulturema, kommunikatsiya, milliy identitet.*

XXI asrda insoniyat hayotining ajralmas qismiga aylangan ijtimoiy tarmoqlar nafaqat muloqot, balki axborot olish, madaniyat almashinuvi va ijtimoiy jarayonlarni kuzatishning muhim maydoni sifatida shakllandi. Shu jarayonda o'zbek tilida ham yangi internet tili yuzaga kelib, u alohida lingvistik tadqiqot obyektiga aylandi [1].

Ijtimoiy tarmoqlarda yozishmalar odatiy yozma nutqdan tubdan farq qiladi. Ular ko'proq tezkorlik, qisqalik, emotsionallik tamoyillariga asoslanadi. Masalan, Telegramdagi guruh chatlarida foydalanuvchilar ko'pincha qisqartirilgan so'zlardan foydalanadilar: "rahm" (rahmat), "brat" (aka), "norm" (normal). Bu qisqartmalar nafaqat muloqotni tezlashtiradi, balki yoshlar tilidagi yangi slengni shakllantiradi.

Instagram esa o'zbek tilida yangi uslubiy qatlamni yuzaga keltirdi. Postlar ostida ko'pincha inglizcha hashtaglar qo'llanadi: #mood, #life, #style, shu bilan birga milliy qadriyatlarga oid hashtaglar ham uchraydi: #uydaqol (pandemiya davrida), #osh, #sumalak, #Navro'z. Bu jarayon til va madaniyatning integratsiyasini ko'rsatadi.

TikTokda esa qisqa videoroliklar ostidagi izohlar o'ziga xos lingvokulturologik maydon yaratadi. Masalan, mashhur "Choynak challenge" yoki "Osh pishirish" videolari ostida "bizning milliy taomlarimizdan zo'ri yo'q" kabi izohlar yoziladi. Bunda foydalanuvchilar nafaqat o'z fikrini bildiradi, balki milliy qadriyatlarni targ'ib ham qiladi. Shu orqali TikTok yoshlar tilida lingvokulturemalarning yangicha shaklini yaratmoqda.

X (Twitter) platformasida esa qisqa jumlar, satirik tvitlar keng tarqalgan. Masalan, "Elektr yo'q, lekin Wi-Fi ishlayapti – O'zbekiston!" kabi kinoyali yozuvlar xalqona nutq unsurlarini internet diskursiga olib kirdi. Bu esa xalqona iboralar va kinoya uslubining zamonaviy virtual muhitga moslashuvini ko'rsatadi [2].

Internet tili nafaqat lingvistik, balki madaniy va kognitiv xususiyatlarga ham ega. Masalan, “like” tugmasi bugungi kunda ko‘plab o‘zbek yoshlarining lug‘atiga singib ketdi. Oddiy suhbatlarda ham: “Rasmimga like bosib qo‘y” degan jumlar ishlatilmoqda. Bu esa internet terminlarining kundalik nutqqa o‘tganidan dalolat beradi.

Shuningdek, internet tilida emojiilar ham muhim lingvokulturologik birlik sifatida xizmat qilmoqda. Masalan, 😊, 😂, 😄 kabi belgilar matnsiz ham muloqotni tushunarli qiladi. O‘zbek internet foydalanuvchilari ko‘pincha o‘ziga xos kontekst yaratib, “😂” emojiisini kulgili, biroq noqulay vaziyatni ifodalashda qo‘llaydi. Bu esa ramzlarning milliy semantizatsiya jarayonidan dalolat beradi [3].

Shunday qilib, ijtimoiy tarmoqlar tili:

milliy qadriyatlarni virtual muhitda qayta namoyon qilmoqda;

xalqona iboralar va maqollarni yangicha ohangda ifodalash imkonini bermokda;

globallashuv va milliy identitet o‘rtasida muvozanatni ta’minlamokda.

Bundan tashqari, internet diskursida paydo bo‘layotgan yangi til hodisalari yoshlarning tafakkuri va dunyoqarashiga ham ta’sir ko‘rsatmoqda. Masalan, “mem”lar bugungi kunda o‘zbek virtual madaniyatining ajralmas qismiga aylandi. Ular ko‘pincha ijtimoiy-siyosiy voqealarni hazil-mutoyiba orqali aks ettiradi. Masalan, elektr ta’minoti, transport, ta’limdagi kamchiliklarga oid memlar nafaqat kulgi uyg‘otadi, balki jamiyatlardagi dolzarb muammolarni yengil usulda muhokama qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, xalq og‘zaki ijodiga xos iboralar ham memlar orqali yangicha shaklda qayta talqin qilinmoqda.

Virtual muloqotda milliy ruhni aks ettiruvchi til unsurlari keng qo‘llanmoqda. Masalan, “oshni birga yeymizmi?”, “sumalak kechasi bormi?”, “gulxan yoqildi” kabi iboralar ko‘pincha bayramlarga bag‘ishlangan post va izohlarda uchraydi. Bu iboralar o‘zbek xalqining qadimiy urf-odatlarini internet makonida ham saqlanib qolayotganidan dalolat beradi.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda yangi kommunikativ uslublar yuzaga chiqmoqda. Masalan, ***“story”**lar orqali qisqa, lekin ta’sirchan matnlar beriladi: “Bugun imtihon! Dua qiling!” yoki “Onamning qo‘lidan tayyorlangan osh – dunyodagi eng zo‘ri!”. Bu matnlar nafaqat shaxsiy fikrni, balki milliy qadriyatlarni ham targ‘ib qiladi.

Internet tilining yana bir o‘ziga xos jihati — undagi kod-miksing hodisasi, ya’ni o‘zbekcha va inglizcha so‘zlarning aralashib ketishidir: “Bugun meeting bor”, “Qanaqa feel qilyapsan?”, “Like bosishni unutmang!”. Bu jarayon, bir tomondan, globallashuv ta’sirini ko‘rsatsa, ikkinchi tomondan, yoshlarning zamonaviy til imkoniyatlarini o‘zlashtirayotganidan dalolat beradi.

Emojiilar va stikerlar ham o‘zbek internet tilida lingvokulturologik vazifani bajara di. Masalan, “choynak” rasmi, “oshqovoq”, yoki “palov” rasmi tushirilgan stikerlar milliylikni ifodalashda muhim o‘rin tutmoqda. Yoshlar bu belgilar orqali nafaqat muloqot qilmoqda, balki milliy madaniyatni virtual makonda ommalashtirmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlarda mashhurlikka erishayotgan blogerlar va kontent yaratuvchilar ham internet tilining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, TikTok va Instagram'da faol blogerlar ko'pincha xalqona iboralar, maqollar, latifalardan foydalanib, ularga zamonaviy ruh bag'ishlaydi. Shu orqali ular yoshlarning tildan foydalanish madaniyatiga ham ta'sir o'tkazadi.

Umuman olganda, internet diskursida shakllanayotgan o'zbek tili quyidagi xususiyatlar bilan ajralib turadi:

- qisqalik va tezkorlik;
- xalqona iboralar va memlarning faol qo'llanilishi;
- emojilar, stikerlar va hashtaglar orqali milliy madaniyatni ifodalash;
- inglizcha so'zlarning aralashuvi va kod-miksing hodisasi;
- milliy qadriyatlarning virtual makonda qayta talqin qilinishi.

Shunday qilib, ijtimoiy tarmoqlardagi internet tili o'zbek tilining yangi qatlamini shakllantiribgina qolmay, balki milliy identitetning virtual makondagi ko'rinishini ham ta'minlamoqda. Bu esa tilshunoslik uchun yangi tadqiqot yo'nalishlarini ochadi

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar tili zamonaviy o'zbek tilshunosligi uchun dolzarb tadqiqot maydoni bo'lib, unda lingvokulturologik birliklarning shakllanishi va rivojlanishi jarayoni yaqqol kuzatiladi. Telegram'dagi qisqartmalar, Instagram'dagi hashtaglar, TikTok'dagi izohlar va X'dagi qisqa tvitlar orqali nafaqat yangi til unsurlari paydo bo'lmoqda, balki milliy qadriyatlar, mentalitet va xalqona iboralar ham virtual maydonda o'z o'rnini topmoqda. Shu bois internet tili nafaqat kommunikativ vosita, balki milliy madaniyatning global ko'rinishi sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal, D. Language and the Internet. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
2. Karimov, S. Ijtimoiy tarmoqlar va zamonaviy tilshunoslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Xudoyberdiyeva, M. O'zbek internet tili va uning lingvokulturologik xususiyatlari. – "Filologiya masalalari" jurnali, 2022, №4.
4. Habermas, J. The Structural Transformation of the Public Sphere. – Cambridge: Polity Press, 1991.
5. To'raqulov, D. Ijtimoiy tarmoqlar diskursida xalqona iboralar va ularning lingvopragmatik talqini. – Qarshi: QDU nashriyoti, 2023.